

622025

homelands

Two

dom

in

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Glavni urednici / Editors-in-Chief
Kristina Toplak, Marijanca Ajša Vižintin

Odgovorna urednica / Editor-in-Charge
Marina Lukšič Hacin

Tehnični urednik / Technical Editor
Tadej Turnšek

Mednarodni uredniški odbor / International Editorial Board
Synnove Bendixsen, Ulf Brunnbauer, Aleš Bučar Ručman, Martin Butler, Daniela I. Caglioti,
Jasna Čapo, Donna Gabaccia, Jure Gombač, Ketil Fred Hansen, Damir Josipovič,
Aleksej Kalc, Jernej Mlekuž, Claudia Morsut, Ikhlas Nouh Osman, Nils Olav Østrem,
Lydia Potts, Maya Povrzanović Frykman, Francesco Della Puppa, Jaka Repič,
Rudi Rizman, Matteo Sanfilippo, Annemarie Steidl, Urška Strle, Adam Walaszek,
Rolf Wörsdörfer, Simona Zavratnik, Janja Žitnik Serafin

Lektoriranje in korektura / Copyediting and proofreading
Jana Renée Wilcoxon (angleški jezik / English)
Tadej Turnšek (slovenski jezik / Slovenian)

Oblikovanje / Design
Anja Žabkar

Prelom / Typesetting
Inadvertising d. o. o.

Založila / Published by
ZRC SAZU, Založba ZRC

Izdal / Issued by
ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije /
ZRC SAZU, Slovenian Migration Institute, Založba ZRC

Tisk / Printed by
Birografika BORI d. o. o.

Naklada / Printum
150

Naslov uredništva / Editorial Office Address
INŠTITUT ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE ZRC SAZU
p. p. 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 4706 485; Fax +386 (0)1 4257 802
E-naslov / E-mail: dd-th@zrc-sazu.si
Spletna stran / Website: <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands>

Revija izhaja s pomočjo Javne agencije za
znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost
Republike Slovenije in Urada Vlade Republike Slovenije
za Slovence v zamejstvu in po svetu /
Financial support: Slovenian Research and Innovation Agency and
Government Office for Slovenians Abroad

UČENJE SLOVENSKEGA JEZIKA IN OHRANJANJE SLOVENSKE KULTURE V BOSNI IN HERCEGOVINI

Boris Kern,^I Marijanca Ajša Vižintin^{II}

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Učenje slovenskega jezika in ohranjanje slovenske kulture v Bosni in Hercegovini
Stiki med Republiko Slovenijo ter Bosno in Hercegovino so tesni, kar med drugim lahko pripišemo bogati zgodovini preseljevanja ljudi med državama. Avtorja se v prispevku osredotočata na sodelovalni vidik med različnimi ustanovami in organizacijami, ki so vpete v procese poučevanja slovenščine in/ali ohranjanja slovenske kulture v Bosni in Hercegovini. Posebna pozornost je namenjena vključevanju poučevanja slovenščine na univerzitetni ravni izobraževanja, saj je slednje po razpadu Socialistične federativne republike Jugoslavije za skoraj dvajset let zastalo.

KLJUČNE BESEDE: dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, lektorati slovenščine v tujini, slovenščina, slovenska društva, Bosna in Hercegovina

ABSTRACT

Learning the Slovenian Language and Preserving Slovenian Culture in Bosnia and Herzegovina

Relations between the Republic of Slovenia and Bosnia and Herzegovina are close, also due to the rich history of migration between the two countries. This article focuses on the collaborative aspect between various institutions and organizations involved in teaching the Slovenian language and/or preserving Slovenian culture in Bosnia and Herzegovina. Particular attention is paid to the inclusion of higher education, as the teaching of Slovenian at this level came to a halt for nearly two decades following the dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia.

KEYWORDS: supplementary classes of the Slovenian language and culture, lectureships of the Slovenian language abroad, Slovenian language, Slovenian cultural associations, Bosnia and Herzegovina

^I dr. znanosti s področja jezikoslovja; ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana; Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica; boris.kern@zrc-sazu.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7733-5755>

^{II} dr. znanosti s področja poučevanja; ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Ljubljana; Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica; marijanca-ajsa.vizintin@zrc-sazu.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5463-8796>

UVOD

Sodobne raziskave obravnavajo priseljevanje v Slovenijo iz Bosne in Hercegovine v drugi polovici 20. in v 21. stoletju, vendar so se od 19. stoletja naprej ljudje preseljevali tudi iz Slovenije v Bosno in Hercegovino. Slovenci so v Bosni in Hercegovini opravljali sezonska dela v gozdovih, se zaposlovali v rudnikih, sodelovali so pri avstro-ogrski okupaciji Bosne in Hercegovine leta 1878. Leta 1910 je bilo v Bosni in Hercegovini okoli 230.000 priseljenih iz drugih dežel avstro-ogrske monarhije, med njimi več kot 3.000 Slovenk in Slovencev, pri čemer jih je 399 delovalo na državnih uradnih, v šolstvu, sodstvu in zdravstvu. Ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja so Bosno in Hercegovino obiskovale številne slovenske ustvarjalke, ustvarjalci, ndr. Ivana Kobilca, Zofka Kveder Jelovšek, Ivan Cankar in Anton Aškerc, ki so po državi potovali, v njej začasno živeli in tam ustvarjali svoja umetniška dela (Kržišnik - Bukič, 2007; Koblar, 2008). V drugi polovici 20. stoletja so bile selitve pogostejše v obratni smeri: več ljudi se je preseljevalo iz Bosne in Hercegovine v Slovenijo. Enako je tudi v 21. stoletju – v Slovenijo se priseli največ ljudi ravno iz Bosne in Hercegovine.¹ Najpogostejši razlog je iskanje zaposlitve, takoj zatem pa združevanje družine.

V prvem delu prispevka se osredotočava tudi na tiste, ki so se v Bosni in Hercegovini trajneje naselili, ter na potomke in potomce slovenskih izseljenk in izseljencev, ki so se tja preselili v času Avstro-Ogrske in Jugoslavije (z različnimi imeni). To so bile migracije znotraj iste države, torej notranje, in ne mednarodne.² Dodati velja, da je v delu Bosne in Hercegovine, ki se imenuje Republika Srbska, slovenska manjšina – poleg črnogorske, češke, italijanske, židovske, madžarske, makedonske, nemške, poljske, romske, slovaške in ukrajinske – ena od priznanih in zaščitenejših manjšin, od leta 2003 združenih v Zvezo narodnih manjšin Republike Srbske (Kovč & Kremer, 2012). Nekateri z različnimi oblikami združevanja, zlasti v okviru slovenskih društev, še danes ohranjajo stik s slovenskim jezikom in kulturo. Leta 2014, ko je Janja Žitnik Serafin z ekipo zaključila raziskavo o dejavnostih slovenskih društev na področju držav naslednic nekdanje skupne države Jugoslavije, je na območju Bosne in Hercegovine delovalo deset slovenskih društev (Žitnik Serafin, 2014; 2015), konec leta 2022 pa, kot ugotavlja pričujoča raziskava, sedem. Druga oblika združevanja in povezovanja, temelječa na prednicah in prednikih, priseljenih v Bosno in Hercegovino iz Slovenije, je dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture. V šolskih letih

1 Leta 2022 se je v Slovenijo preselilo 35.613 ljudi, od tega 31.905 tujih državljanek, državljanov. Med slednjimi jih je bilo, tako kot že vrsto let, največ iz Bosne in Hercegovine (36 %). Največ v Slovenijo priseljenih tujih državljanek, državljanov se je priselilo z namenom zaposlitve (51 %). Veliko se jih je priselilo tudi z namenom pridružitve svojim družinskim članom (22 %). Večji kot običajno je bil delež priseljenih zaradi drugih razlogov (20 %), kamor štejejo tudi osebe, ki jim je bila v Sloveniji priznana začasna zaščita. 5 % priseljenih oseb je v Slovenijo prišlo zaradi šolanja oz. študija (Razpotnik 2023a; 2023b).

2 Izjema je obdobje med prvo in drugo svetovno vojno, ko Primorska, iz katere se je v Banjaluko in okolico v tem obdobju izselilo veliko slovenskih družin, ni bila del Jugoslavije, ampak del Kraljevine Italije, zato v tem primeru ni šlo za notranje migracije.

2020/21 in 2021/22 so v Bosni in Hercegovini poučevale tri učiteljice, financirane iz Slovenije. Poleg tega so v študijskem letu 2020/21 v Bosni in Hercegovini še delovali trije lektorati, kjer so se lahko študentke, študenti učili slovenščino, in sicer dva v Banjaluki in eden v Sarajevu, konec leta 2022 pa sta delovala dva.

V preteklosti so že bile raziskane zgodovinske okoliščine izseljevanja iz Slovenije v Bosno in Hercegovino in predstavljene izbrane življenjske zgodbe (Kržišnik - Bukić, 2007; Koblar, 2008; Papež Adamič, 2009; Uduč, 2011; 2014; Debeljak v Milharčič Hladnik & Vižintin, 2024, str. 202–209), raziskano je bilo tudi slovensko društveno delovanje v Bosni in Hercegovini in dopolnilni pouk slovenščine (Lokar, 2013; Žitnik Serafin, 2014; Vižintin, 2015; Tomažič, 2018). Niso pa bile v dotedanje raziskave vključene univerze z lektorati, saj je v letih po razpadu Jugoslavije in slovenski osamosvojitvi v Bosni in Hercegovini prišlo do skoraj dvajsetletne prekinitve delovanja lektoratov. Prav tako se nobena predhodna raziskava ni osredotočila na sodelovanje med slovenskimi društvi, dopolnilnim poukom slovenskega jezika in kulture ter lektorati v Bosni in Hercegovini. Ta primanjkljaj smo nadoknadili s terensko raziskavo leta 2022, v kateri smo se osredotočili na sodelovanje omenjenih akterjev.

METODOLOGIJA

Cilj raziskave leta 2022 je bil ugotoviti, katere oblike sodelovanja in povezovanja potekajo med organizacijami, ustanovami v Bosni in Hercegovini, ki skrbijo za poučevanje ter ohranjanje slovenskega jezika in kulture, in sicer v obliki društvenih dejavnosti, dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture ali na univerzah. Na slednjih lahko slovenski jezik in književnost študentke, študenti študirajo na lektoratih, a tovrstno organizirano poučevanje in učenje ni nujno povezano s slovenskimi prednicami, predniki. Zanimalo nas je, kako se povezujejo te ustanove, organizacije, zato smo sodelujočim postavili dve glavni raziskovalni vprašanji s podvprašanji:

1. Kako poteka sodelovanje, povezovanje med slovenskim društvom / lektoratom slovenščine / dopolnilnim poukom slovenskega jezika in kulture v vašem okolju v Bosni in Hercegovini?
 - 1.1. S katerimi organizacijami, ustanovami sodelujete?
 - 1.2. Katerih dogodkov se udeležujete v Sloveniji?
 - 1.3. Kakšna je vaša motivacija za učenje slovenščine oz. za podporo pri učenju slovenščine?
2. S katerimi izzivi se soočate pri povezovanju in sodelovanju?

V Bosni in Hercegovini je bila opravljena kvalitativna raziskava – v letu 2022 so bili izvedeni skupinski ali individualni polstrukturirani intervjuji z odgovornimi ali s sodelujočimi v izbranih organizacijah. Intervjuji so potekali v živo ali pisno po elektronski pošti, upoštevajoč želje in možnosti sodelujočih. Anonimni intervjuji so bili izvedeni s tremi lektoricami, lektorji ter njihovimi študentkami, študenti, od katerih

se jih je za sodelovanje odločilo enajst; s predstavnicami, predstavniki štirih slovenskih društev (od sedmih delujočih); z dvema učiteljicama dopolnilnega pouka (od treh, ki so poučevale) ter s petimi učenkami, učenci, ki so se odločili za sodelovanje. Za dodatna pojasnila o izzivih poučevanja v času pandemije koronavirusa sva se obrnili na učiteljico dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture Barbaro Hanuš (2022).

Pri intervjujih v živo so bili narejeni zapiski; nekatere predstavnice, predstavniki društev so jih uredili naknadno. Po vseh pridobljenih odgovorih je bila opravljena tematska analiza za identifikacijo ključnih tem in vzorcev, ki so se pojavili v odgovorih sodelujočih. Ta metoda je omogočila globlji vpogled v izkušnje in poglede posameznic, posameznikov, ki so vključeni v procese učenja ali poučevanja slovenskega jezika in/ali ohranjanja slovenske kulture v Bosni in Hercegovini. Podatki so bili kodirani na podlagi glavnih tem (sodelovanje, društvo, lektorat, dopolnilni pouk, motivacija za učenje slovenščine), ki so bili identificirani skozi analizo pogovorov.

V prihodnosti bi bilo za celostno podobo treba opraviti intervjuje s predstavnicami, predstavniki vseh delujočih slovenskih društev, z vsemi učiteljicami dopolnilnega pouka, z več učenkami, učenci in z več študentkami, študenti, pa tudi s podpornimi organizacijami v Sloveniji, na tem mestu pa so zaradi časovnih in finančnih omejitev predstavljeni le delni rezultati raziskave o razmerah za učenje slovenskega jezika in ohranjanje slovenske kulture ter o povezovanju izbranih organizacij, ustanov v Bosni in Hercegovini leta 2022.

SLOVENSKI JEZIK IN OHRANJANJE SLOVENSKE KULTURE

V državah naslednicah nekdanje skupne države Jugoslavije je leta 2014 delovalo 44 slovenskih društev, od tega deset v Bosni in Hercegovini (Žitnik Serafin, 2014; 2015). Prav tako je bil v teh državah organiziran dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, in sicer so ga leta 2014 v Bosni in Hercegovini poučevale tri učiteljice (Vižintin, 2015). Do leta 2022 se število učiteljic dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture ni spremenilo, se je pa spremenil en kraj, v katerem so poučevale. Zmanjšalo se je število slovenskih društev: čas pandemije koronavirusa, izseljevanje iz Bosne in Hercegovine, staranje prebivalstva in odsotnost pomlajevanja sodelujočih v društvih ter drugi razlogi so vplivali na to, da je bilo slovenskih delujočih društev konec leta 2022 v Bosni in Hercegovini le še sedem. Učenje slovenščine na univerzitetni ravni je bilo v študijskem letu 2022/23 mogoče na dveh bosansko-hercegovskih univerzah.

Slovenščina na univerzitetni ravni

Slovenščino se je v okviru lektoratov ali študija slovenskega jezika, literature, kulture mogoče učiti na 58 univerzah po svetu. Med njimi prevladujejo evropske univerze, izven Evrope pa je učenje slovenščine možno na Japonskem, Kitajskem, v ZDA in

Argentini (Center za slovenščino, 2025). V Bosni in Hercegovini so ob začetku projekta »Potomci slovenskih izseljencev ter ohranjanje slovenskega jezika v Bosni in Hercegovini«, v okviru katerega je potekala v nadaljevanju predstavljena raziskava, leta 2021 delovali trije lektorati slovenščine: na zasebni Panevropski univerzi Apeiron v Banjaluki (od 2010/11 do 2021/22), na Filozofski fakulteti Univerze v Sarajevu (od 2015/16) ter na Filološki fakulteti Univerze v Banjaluki (od 2018/19).

Slovenščina na Univerzi v Sarajevu³

Na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Sarajevu (v nadaljevanju FF UNSA) deluje lektorat slovenščine, ki ga izvaja napoteni učitelj slovenščine, ki je zaposlen na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Začetki lektorata sicer segajo v leto 1955 (Marjanović, 2015),⁴ vendar je ta prenehal delovati leta 1992, ponovno pa je bil vzpostavljen v študijskem letu 2015/16. Lektorati na FF UNSA potekajo za različne profile učečih se: kot obvezni izbirni predmet na Oddelku za slovanske jezike v okviru enopredmetnega in dvopredmetnega magistrskega študija (Slovenski jezik 1 in 2), kot izbirni predmet za študentke, študente drugih smeri FF UNSA (Slovenski jezik 1 in 2) ter kot t. i. fakultativni predmet za študente FF UNSA kot tudi drugih fakultet UNSA (na štirih ravneh). Predmeti imajo status predavanja in seminarjev. V študijskem letu 2015/16 pa je potekal tudi tečaj slovenščine za zunanje udeležence, udeležence (Ocepek, 2022).

Lektorat slovenščine na FF UNSA glede na letna poročila Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik sodi med najštevilčnejše lektorate slovenščine na tujih univerzah.⁵ Pri posameznih predmetih je vpisanih 54–123 udeleženi, povprečno to znaša 79 na leto (Preglednica 1). Do študijskega leta 2019/20 je zaslediti stabilen porast udeleženi, v študijskih letih 2020/21, 2021/22 in 2022/23 pa zasledimo tendenco upada.

3 Podatki v naslednjih treh podpoglavjih izhajajo iz letnih poročil Centra za slovenščino kot drugega in tujega jezika med letoma 2015 in 2023 (Lutar, 2016; 2017; 2018; 2019; 2020; 2021; 2022; 2023; 2024), ki so dopolnjeni s podatki iz intervjujev z lektoriciami, lektorji slovenščine na teh univerzah. Zaradi prekrivanja podatkov viri niso navedeni ob vsakem podatku. V delu, ki se nanaša na slovenščino na Univerzi v Sarajevu, so bili uporabljeni tudi podatki iz člankov Pavla Ocepka *Slovenistika na Univerzi v Sarajevu* (Ocepek, 2019b), »Ne, ne zapirajmo, odprimo!« O lektoratu slovenskega jezika na Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF UNSA (Ocepek, 2020) ter *Izveščaj o radu – lektorat za slovenski jezik (2015–2023)* (Ocepek, 2022), v primeru lektorata na Univerzi v Banjaluki pa še podatki iz njegovega članka *Slovenistika na Univerzi v Banjaluki* (Ocepek, 2019a).

4 Pavel Ocepek (2019b, str. 38) navaja letnico 1974.

5 Podatki v Letnem poročilu Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik za leto 2022 (Lutar, 2023, str. 7–9) kažejo, da je bila sarajevska slovenistika peta največja (pred njo so bile slovenistike v Beogradu s 378 študentkami, študenti, v Buenos Airesu s 115, v Celovcu s 84 ter v Zagrebu s 86 študentkami, študenti. V študijskem letu 2022/23 pa je bilo Sarajevo kljub precejšnjemu padcu vpisanih na šestem mestu (Beograd 444, Buenos Aires 101, Krakov 67, Bratislava in Cleveland po 61 ter Zagreb 56; Lutar, 2024, str. 9–11). Ob tem velja opozoriti, da je pojem *slovenistika* v primeru teh podatkov iz Letnih poročil razumljen nekoliko širše – ne le kot lektorat slovenskega jezika, ampak tudi predmeti, ki obsegajo kakšnega od elementov slovenske kulture ali zgodovine.

Štud. leto	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Št. udeleženi	54	68	60	76	123	110	81	57

Preglednica 1: Skupno število udeleženi na lektoratu slovenščine na FF UNSA (viri: Očepek, 2022, str. 4–7; Lutar, 2016; 2017; 2018; 2019; 2020; 2021; 2022; 2023; 2024).

Lektorat je umeščen v t. i. tip B,⁶ kar pomeni, da je sistemiziran in financiran na slovenski in tuji strani – učiteljico, učitelja sofinancirata Slovenija in univerza gostiteljica. FF UNSA sofinancira tudi nastanitev učitelja slovenščine na tuji univerzi, poleg tega fakulteta podpira lektorat v okviru informativnih dni fakultete. Med študijskima letoma 2015/16 in 2022/23 so na lektoratu med drugim priredili:

- 13 gostujočih predavanj raziskovalk, raziskovalcev, zlasti iz Filozofske fakultete Univerza v Ljubljani, sicer pa še iz Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, ZRC SAZU ter Filološke fakultete Univerze v Beogradu;
- pet literarnih večerov, na katerih je sodelovalo osem slovenskih pesnic;
- Dneve slovenskega filma oz. od leta 2017 Dneve sodobnega slovenskega filma (Dani novog slovenskog filma), in sicer v sodelovanju FF UNSA, Slovenskega filmskega centra in Slovenskega društva Cankar Sarajevo;
- dve strokovni ekskurziji v Slovenijo (v letih 2016 in 2018).

Študentke, študenti se redno udeležujejo tudi drugih gostovanj slovenskih kulturnih ustanov in dogodkov, posvečenih slovenski kulturi, ter sodelujejo pri dogodkih za promocijo študija v Sloveniji (na Univerzi v Ljubljani, Univerzi v Mariboru, Univerzi v Novi Gorici in Univerzi na Primorskem).

Slovenščina na Univerzi v Banjaluki

Lektorat slovenščine na Filološki fakulteti Univerze v Banjaluki (v nadaljevanju FF UNBA) deluje od študijskega leta 2018/19. Sprva je lektorat eno leto izvajal napoteni lektor na Univerzi v Sarajevu, od drugega študijskega leta naprej pa sta lektorat izvajala nova napotena lektorica in lektor na FF UNBA. Lektorat obiskujejo tako študentke, študenti FF UNBA kot zunanje udeleženke, udeleženci. Prvo leto delovanja ga je obiskovalo 38 oseb, v nadaljnjih letih pa je število variiralo med 10 in 17, povprečje je 18,4 udeleženi na študijsko leto (Preglednica 2).

6 Lektorati v okviru programa Slovenščina na tujih univerzah so razdeljeni v tri skupine: (1) tip A – lektorica, lektor je zaposlen na slovenski strani, plačuje ga samo Republika Slovenija, (2) tip B – lektorat je sistemiziran in financiran na slovenski in tuji strani (lektorico, lektorja sofinancirata Slovenija in univerza gostiteljica) in (3) tip C – lektorica, lektor s slovenske strani ni financiran, na voljo ima sredstva za strokovno literaturo, udeleži se lahko izobraževanj, na univerzi gostiteljici ima različne statute.

Štud. leto	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Št. udeležениh	38	14	13	17	10

Preglednica 2: Skupno število udeležениh na lektoratu slovenščine na FF UNBA (vir: Lutar, 2019; 2020; 2021; 2022; 2023; 2024).

Tudi lektorat na Univerzi v Banjaluki je umeščen v tip B, kar pomeni, da je sistemiziran in financiran na slovenski in tuji strani – učiteljico, učitelja sofinancirata Slovenija in univerza gostiteljica.

Med študijskima letoma 2018/19 in 2022/23 so na lektoratu med drugim priredili:

- pet literarnih večerov oziroma predstavitev knjig,
- štiri druge kulturne dogodke (razstavo, dogodek ob Prešernovem dnevu, predvajanje slovenskih filmov),
- eno gostujoče predavanje raziskovalke s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Slovenščina na Panevropski univerzi Apeiron v Banjaluki

Slovenščino se je bilo v okviru lektorata na Panevropski univerzi Apeiron v Banjaluki, na katerega so se lahko vpisovale študentke, študenti vseh fakultet na univerzi,⁷ možno učiti od študijskega leta 2010/11. V nadaljnjih letih je bilo mogoče obiskovati predmete Slovenski jezik I, II, III in IV, pri čemer so bili sprva vsi predmeti obvezni za študentke, študente študijskega programa Rusistika, od študijskega leta 2020/21 pa sta predmeta Slovenski jezik III in IV postala izbirna, s čimer se je število študentk, študentov znatno znižalo. V študijskem letu 2017/18 se je lektoratov udeleževalo približno 35 študentk, študentov.⁸

Predmeti so obsegali predavanja in vaje. Posebnost Panevropske univerze Apeiron v Banjaluki je bila, da je bil celoten pedagoški proces sneman, kar je omogočilo vključitev v izobraževalni proces tudi študentkam, študentom na oddelkih, ki jih ima univerza v Bijeljini in Beogradu.⁹ Lektorata na Panevropski univerzi Apeiron kot edini od treh lektoratov slovenščine v BiH ni bil koordiniran s slovenske strani. Delo lektorja je opravljala oseba iz Slovenije, ki je imela v sklopu posameznega predmeta le 12 ur predavanj, preostalih 22 vaj pa je opravila asistentka učiteljica, ki je prihajala

7 Danes je nabor fakultet naslednji: Fakulteta za poslovno ekonomijo, Fakulteta za pravne vede, Fakulteta za informacijske tehnologije, Fakulteta za zdravstvene vede, Fakulteta za športne vede, Fakulteta za filološke vede, Fakulteta za promet.

8 Natančnejši podatki o številu udeležениh na lektoratu po letih niso bili dostopni.

9 Posebnost izvedbe lektorata je v izraziti interaktivnosti, zato tovrstni posnetki ne morejo v celoti nadomestiti udeležbe v živo. Na drugi strani pa je bila v času pandemije koronavirusa s predstavitev učnega procesa na spletni videoplatforni omogočena enakovredna udeležba študentk, študentov iz vseh treh centrov: Banjaluke, Bijeljine in Beograda (vir L3).

v Banjaluko iz Bijeljine, ure pa je izvedla v blokih, in ne kontinuirano skozi celoten semester.¹⁰ Od študijskega leta 2022/23 naprej lektorat na tej univerzi ne deluje več.

Slovenska društva in dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture

Organizirano društveno delovanje in dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v samostojni Republiki Sloveniji nista novost. Za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika in kulture so skrbale državne oblasti in/ali sprejemne države, v katere so se izselile slovenske izseljenke in izseljenci, tako v času med obema svetovnima vojnama kot po drugi svetovni vojni (Trebše Štolfa & Klemenčič, 2001; Kalc et al., 2020; Lukšič Hacin, 2024). Pomembno je bilo delovanje posameznic in posameznikov, ki so premagovali birokratske ovire pri ustanavljanju društev in organizaciji dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture, tako v Bosni in Hercegovini kot po drugih državah. Z(a) odraslimi so se selili tudi otroci (Josipovič, 2015; Vižintin, 2021), za katere je bil organiziran dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture.

Ohranjanje slovenskega jezika in kulture v Bosni in Hercegovini med (večinoma) potomkami, potomci slovenskih izseljenk, izseljencev je »po letu 1991 postala prednostna naloga slovenskih društev, ki delujejo v novonastalih državah nekdanje Jugoslavije« (Lokar, 2013, str. 236), poleg tega je cilj tudi ohranjanje slovenske identitete (Tomažič, 2018, str. 211). Jezik in identiteta sta tesno prepletena, jezik je pomemben dejavnik identifikacije in kontinuitete posamezne kulture, ki med seboj povezuje generacije njenih članov in je eden od konstitutivnih elementov skupinske zavesti (Južnič, 1983; Luckmann, 1991), kar se je pokazalo tudi pri izseljenih iz Slovenije v Bosno in Hercegovino ter njihovih potomkah in potomcih.

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture¹¹ so tako leta 2014 (Žitnik Serafin, 2014) kot 2022 izvajale tri učiteljice. Število krajev je ostalo enako (osem). Čeprav je v enem kraju (Teslić) dopolnilni pouk prenehal delovati, je na novo zaživel v drugem

10 Slednje je po mnenju L2 problematično, saj je pri usvajanju jezika pomembna kontinuiteta. V primeru izvajanja lektoratov v blokih lahko med posameznimi izvajanji mine več tednov, ko študentke, študenti niso v stiku z jezikom, kar vsekakor ni dobro. To je verjetno tudi razlog za to, da po dostopnih podatkih ni bilo sodelovanja in povezovanja z drugimi organizacijami, ustanovami.

11 Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture je v šolskem letu 2020/21 obiskovalo okoli 1.900 udeleženk in udeležencev, od tega več kot 1.000 otrok. Slovenščino je poučevalo 36 učiteljic in učiteljev, od tega 13 napotenih in 23 nenapotenih; nekateri poučujejo v več državah. Pouk je bil organiziran v 19 državah: v Avstriji (2 učitelja, učiteljici), Belgiji (1), Bosni in Hercegovini (3), Češki republiki (1), Črni gori (1), na Danskem (1), Finskem (1), v Franciji (3), na Hrvaškem (7), v Lihtenštajnu (1), Luksemburgu (1), Makedoniji (2), Nemčiji (6), na Nizozemskem (1), v Rusiji (1), Srbiji (6), na Švedskem (1) v Švici (3) in Veliki Britaniji (1) (Zavod, n.d.). Primerjava stanja s šolskim letom 2014/15 pokaže, da sta se povečali tako število otrok, ki so obiskovali pouk, kot število držav, kjer je ta potekal: v šolskem letu 2014/15 je pouk potekal v 13 državah, obiskovalo ga je okoli 1.600 udeležencev, udeleženk, od tega okrog 900 otrok, 38 otrok pa se je slovenščino učilo na daljavo. Poučevalo je 35 učiteljev, od tega 15 napotenih, 13 nenapotenih in 6 na daljavo (Vižintin, 2015).

kraju (Breza) pri novi učiteljici; ostali kraji poučevanja so: Sarajevo, Zenica, Kakanj, Banjaluka, Slatina, Prijedor, Tuzla.

Leta 2014 je v Bosni in Hercegovini delovalo deset slovenskih društev, ki so združevala več kot 4.000 članic in članov, in sicer v krajih Sarajevo, Kakanj, Zenica, Tuzla, Breza, Banjaluka, Doboj, Prijedor in Vitez.¹² Kot navaja Janja Žitnik Serafin (2014, str. 163), je od leta 2010 delovala Zveza slovenskih društev v Bosni in Hercegovini Evropa zdaj. Dušan Tomažič (2018, str. 211) omenja dva poskusa ustanovitve novih društev v 21. stoletju, ki pa nista bila uspešna: leta 2014 ustanovljeno slovensko društvo v Bihaću je bilo leta 2018 že neaktivno, leta 2015 pa je prišlo še do poskusa ustanovitve še enega slovenskega društva v Bijeljini, vendar so bile aktivnosti za ustanovitev društva ustavljene. Do leta 2022 sta v Bosni in Hercegovini svoja vrata zaprli društvi v Vitezu in Doboju ter Slovenska skupnost v Sarajevu, eno od dveh sarajevskih društev. Posledično je leta 2022 delovalo še sedem slovenskih društev: Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav Banjaluka, Združenje meščanov Slovencev Breza, Slovensko združenje meščanov Kakanj, Združenje Slovencev Lipa Prijedor, Slovensko kulturno društvo Cankar Sarajevo, Združenje meščanov slovenskega porekla Tuzla ter Slovensko združenje meščanov občine Zenica.

Sodelovanje, povezovanje in izzivi¹³

Primarne naloge delujočih v slovenskih društvih po svetu, pri dopolnilnem pouku slovenskega jezika in kulture ter na lektoratih so poučevanje in/ali ohranjanje slovenskega jezika, kulture. Vendar pa s svojim medsebojnim sodelovanjem prispevajo tudi k povezovanju različnih organizacij in se trudijo za podobne cilje, čeprav imajo različne ciljne skupine.

Lektorati

Na vprašalnik so odgovorile tri lektorice, lektorji in enajst študentk, študentov. Analiza odgovorov kaže, da je sodelovanje z lokalnimi slovenskimi društvi v veliki meri odvisno od angažmaja lektorice, lektorja oz. deloma tudi od ureditve njenega oz. njegovega statusa. Če lektorat izvajajo osebe, ki so nastanjene v mestu izvajanja

12 Slovenska skupnost Sarajevo, Slovensko združenje meščanov Kakanj, Slovensko združenje meščanov občine Zenica, Slovensko kulturno društvo Cankar Sarajevo, Združenje meščanov slovenskega porekla Tuzla, Združenje meščanov Slovencev Breza, Društvo Slovencev Republike Srbske »Triglav« Banjaluka, Društvo Slovencev regije Doboj – Teslić Prežihov Voranc Doboj, Združenje Slovencev »Lipa« Prijedor, Združenje Slovencev Vitez (Žitnik Serafin, 2014, str. 163).

13 V analizi raziskave so uporabljeni naslednji simboli za udeležene: Š – študentke, študenti na univerzah (Š1–Š11); L – lektorice, lektorji slovenščine (L1–L3); U – učiteljici dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture (U1, U2); S – učenke, učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture (S1–S5); D – predstavnice, predstavniki slovenskih društev v Bosni in Hercegovini (D1–D4).

pouka slovenščine,¹⁴ je načeloma tudi več možnosti za sodelovanje z društvi in organizacijo dodatnih aktivnosti (L2). Sodelovanje z učiteljico oz. učiteljem dopolnilnega pouka v nekaterih primerih poteka zgledno, sicer pa večinoma temelji bolj na vzajemnem obveščanju o dogodkih.

Sodelovanje z društvi je kot dobro ocenila ena študentka, študent (Š1): »Združujejo nas promocije knjig, gosti iz Slovenije, martinovanje, Slovenski dan v Slatini ter druge prireditve, ki jih društvo organizira.« Druge intervjuvanke, intervjuvanci bodisi ne sodelujejo z društvi in učiteljicami dopolnilnega pouka bodisi se do sodelovanja niso opredelile, opredelili.

Ko odgovor na prvo raziskovalno vprašanje, kako poteka sodelovanje, povezovanje med slovenskim društvom / lektoratom slovenščine / dopolnilnim poukom slovenščine, lahko ugotovimo, da je pri lektoratih izpostavljeno sodelovanje z društvi, medtem ko dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture ni izpostavljen niti pri lektorih, lektorjih niti pri študentkah, študentih. Na podvprašanje 1.2 (katerih dogodkov se udeležujejo v Sloveniji), so tri osebe (Š5, Š8, Š11) odgovorile, da so se udeležile Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, ter to izpostavile kot posebno prednost.

Na podvprašanje 1.3 (motivacija za učenje slovenščine na univerzi) je pet študentk, študentov odgovorilo, da so za učenje slovenščine motivirani zaradi morebitnega, v nekaterih primerih načrtovanega študija v Sloveniji (Š1, Š2, Š5, Š8) oziroma študijske izmenjave v okviru programa Erasmus+ (Š11). Enako število intervjuvanih je kot motivacijo izrazilo željo po učenju drugih jezikov (Š3, Š7) oziroma drugih slovanskih jezikov (Š2, Š5, Š9). Štiri osebe (Š3, Š1, Š10, Š11) želijo delati oziroma živeti v Sloveniji, ena oseba (Š9) pa želi Slovenijo obiskati. Nekaj intervjuvanih (Š3, Š6, Š9) ima družino, prijatelje ali znance, ki živijo v Sloveniji, dve osebi (Š4, Š11) želita v Sloveniji delati. Med odgovori glede motivacije za učenje slovenščine najdemo še dejstvo, da je osebi slovenščina všeč (Š11), in željo po spoznavanju slovenske kulture (Š6). Z možnostjo učenja slovenščine v okviru lektoratov so bile študentke, študenti seznanjeni na fakulteti oz. na fakultetnih spletnih straneh (Š2, Š6, Š9, Š10, Š11). Ena oseba (Š11) je pri tem izpostavila prednost, da gre za brezplačno možnost učenja jezika, pet oseb (Š3, Š4, Š5, Š7, Š8) se je za vpis na lektorat odločilo zaradi priporočila starejših študijskih kolegic, kolegov ali prijateljev, prijatelj, eno osebo (Š1) pa je s to možnostjo seznanila profesorica na fakulteti.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju (izzivi pri povezovanju in sodelovanju), izpostavlja odgovor ene do lektorice, lektorjev (L3), ki ne vidi prednosti poglobljenega povezovanja: »Lektorat slovenščine in dopolnilni pouk slovenskega jezika delujeta neodvisno drug od drugega in pravzaprav ni potrebe po poglobljenem sodelovanju, seveda pa je dobrodošlo obveščanje o dogodkih in morebitna skupna organizacija kakšnega dogodka.« Zanimiv je predlog ene od študentk, študentov

14 Nekateri lektorice, lektorji so nastanjeni v mestu izvajanja lektorata, drugi pa svoje obveznosti izvajajo strnjeno, zato tam niso stalno prisotni.

(Š1), ki je izrazila tudi željo po organizaciji poletne šole slovenščine v Bosni in Hercegovini, kar kaže na dodatno motiviranost za učenje slovenščine.

Slovenska društva

V raziskavi sodelujoča društva, štiri od sedmih delujočih v Bosni in Hercegovini leta 2022, večinoma dobro in veliko sodelujejo z učiteljico dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture. Iz odgovorov na obe raziskovalni vprašanji je mogoče sklepati, da je sodelovanje društev z lektorati pogojeno z bližino univerze; če društvo in lektorat delujeta v istem mestu, je sodelovanje intenzivnejše in srečanja potekajo večkrat (D1, D4), sicer pa le izjemoma.

Eno izmed društev ocenjuje, da sodelovanje med društvom in učiteljico dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture poteka »izredno dobro«, in poudarja: »Ne gre samo za dopolnilni pouk slovenščine, pomembno je tudi spoznavanje slovenske kulture. Spremljamo, spoštujemo in obeležujemo slovenski kulturni praznik Prešernov dan, dan reformacije in druge slovenske praznike« (D1). Nekatere učiteljice povabijo iz Slovenije v Bosno in Hercegovino številne gostje, goste, kulturnih dogodkov (npr. gledališke predstave, srečevanja s pisateljicami, pisatelji) se udeležujejo tudi članice, člani društev, ki ne obiskujejo dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture. Učiteljice so posrednice tudi pri sodelovanju s slovenskimi šolami in izmenjavi učenk, učencev (D1).

V društvih se zavedajo, da učiteljice ne poučujejo samo v enem kraju – »učiteljica izvaja učni program, več dni je na terenu, ima veliko ur drugje, kar je naporno, veliko je na cesti« (D4) – a navkljub temu »odlično sodelujemo, otroci jo imajo zelo radi, odrasli tudi. Sodeluje pri društvenih prireditvah, z učiteljico se zmenimo, kaj pričakujemo od nje, skupaj načrtujemo, predlagamo skupne dejavnosti drug drugemu« (D3).

Društva obeležujejo slovenske praznike.¹⁵ Specifične dejavnosti so odvisne od zanimanja ter znanja članic in članov, prav vsa sodelujoča društva pa podpirajo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture. Ponekod so močnejše glasbene, plesne ali likovne dejavnosti, drugod literarne ali planinske, berejo za bralno značko, obeležujejo svetovni dan čebel, pomemben praznik je tudi martinovanje. »Mi smo sami dobri ljudje, združeni v ljubezni do slovenskega jezika, dobre volje. Pouk je naša prva naloga; druga naloga je ohranjanje slovenstva, sodelovanje z društvom« (D4).

Sodelujoča društva so posebej izpostavila meddruštveno sodelovanje, ki je »zelo dobro in plodno, povsod, kjer se pokaže priložnost« (D4). Čeprav je »covid prekinil stike« (D4) in naddruštvena organizacija Evropa zdaj, ki je povezovala vsa slovenska društva v Bosni in Hercegovini (Žitnik Serafin, 2014), ne deluje več, se sodelovanje nadaljuje. »Pomembno je sodelovanje z drugimi društvi, da smo odprti, da se povezujemo – in to lahko počnejo mladi« (D3), se zavedajo v društvih. Vsa društva so

15 Za natančen popis društvenih dejavnosti glej Žitnik Serafin (2014).

tudi poudarila, da se predstavnice, predstavniki društev srečujejo enkrat letno in se dogovarjajo o skupnih društvenih dejavnostih, kot so kviz Male sive celice, slikarske kolonije, srečanja pevskih zborov in poletni tabori za otroke. Te dejavnosti presegajo lokalno društveno delovanje in spodbujajo sodelovanje društev v celotni Bosni in Hercegovini; podobno se povezujejo slovenska društva tudi v nekaterih drugih državah, npr. na folklorijadi in posvetu slovenskih organizacij v Nemčiji (Vižintin, 2021).

Pri podvprašanju 1.2 (dogodki, ki se jih udeležujejo v Sloveniji) so slovenska društva iz Bosne in Hercegovine odgovorila, da se redno udeležujejo prireditve Dobrodošli doma,¹⁶ otroci pa radi sodelujejo na poletnih jezikovnih taborih ob Soči v organizaciji Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter na likovnih kolonijah v različnih krajih. Med šolami potekajo številne izmenjave otrok, redno poteka sodelovanje z različnimi pevskimi zbori v Sloveniji ter Bosni in Hercegovini. V Sloveniji dobijo društva podporo pri različnih državnih in lokalnih organizacijah, s katerimi potekajo živahne izmenjave in povezovanje. Posebej so društva (D1–D4) izpostavila naslednje organizacije, ustanove v Sloveniji: DRPD Novo mesto, Fotografski klub Janez Puhar Kranj, Knjižnica Srečka Vilharja Koper, Osnovna šola Ledina Ljubljana, Gimnazija in ekonomska šola Trbovlje, Rudarsko društvo Perkmandelj Trbovlje, Regionalni RTV-center Maribor, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik Univerze v Ljubljani, Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska izseljenska matica, Svetovni slovenski kongres, Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Narodna in univerzitetna knjižnica. Poimensko sta bila večkrat izpostavljena Dušan Tomažič, novinar RTV Maribor, ki je v oddaji »Rojaki« pripravljal številne prispevke o delovanju slovenskih društev ter režiral nekaj dokumentarnih filmov o Slovenkah, Slovencih v Bosni in Hercegovini, ter Branka Bukovec, predsednica DRPD Novo mesto, ki jo je eden od sodelujočih (D2) poimenoval kar »Mati Tereza sodelovanja«.

Sodelovanje z univerzama, na katerih sta tudi lektorata za slovenščino, poteka večinoma tako, da se medsebojno obiskujejo na javnih dogodkih ter promovirajo in sofinancirajo dogodke drug drugega. Kot primere navajajo ogleda filmov, razstave, obletnice, literarne večere (D1, D4), društvo in lektorat sta »skupaj s slovensko ambasado in Čebelarsko zvezo« že večkrat obeležila svetovni dan čebel, v času epidemije bolezni covid-19 pa je bil dogodek organiziran po Zoomu. Društvo se na lektorat obrne tudi po pomoč pri prevajanju težjih besedil (D1). Odgovori društev torej potrjujejo sodelovanje, kot so ga navedli tudi lektorice, lektorji.

Društva, ki delujejo v bližini slovenskega veleposlaništva v Sarajevu, so izpostavila odlično sodelovanje z veleposlanikom Damijanom Sedarjem, ki jim je v podporo

16 Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu organizira prireditve Dobrodošli doma, srečanje Slovencev iz zamejstva in sveta (v Sloveniji) v sodelovanju s slovenskimi občinami. Leta 2025 je bila prireditev organizirana v Novi Gorici, leta 2024 v Celju, leta 2023 v Vipavi, leta 2022 v Novem mestu, leta 2021 v Ribnici, leta 2020 je zaradi epidemije koronavirusa odpadla, leta 2019 v Radovljici, leta 2018 v Brežicah, leta 2017 v Rakičanu, leta 2016 v Ljubljani, leta 2015 na Ptuj, leta 2014 v Škofji Loki, v obdobju 2011–2013 pa v Ljubljani. Pred tem je tovrstne prireditve v Sloveniji organizirala Slovenska izseljenska matica, in sicer od leta 1954 (Rogelj, 2001).

tako pri promociji kot pri organizaciji dogodkov. Če ti potekajo v prostorih veleposlaništva, so društva razbremenjena tudi finančno, saj jim ni treba plačevati najemnine za prostor, v katerem potekajo večji javni dogodki. Vendar so tudi društva, ki ne delujejo v bližini slovenskega veleposlaništva v Sarajevu in se zaradi oddaljenosti ne morejo redno udeleževati prireditev na veleposlaništvu, pohvalila veleposlanika, da je odziven in da se udeležuje tudi večjih, pomembnejših prireditev v njihovih krajih (D2, D3).

Med odgovori na drugo raziskovalno vprašanje (izzivi, s katerimi se društva soočajo pri sodelovanju, ter kako to vpliva na njihovo delovanje) izpostavlja dva vidika: lokacijo izvajanja dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture ter staranje društvenih članic, članov. Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture se izvaja v društvenih prostorih (D1, D2) ali deloma v lokalnih šolah (D1, D3), tudi v prostorih veleposlaništva. Prenos dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture iz društvenih prostorov v lokalne šole ali v druge (večje, primernejše, sodobnejše) prostore za društvo ne predstavlja vedno rešitve, temveč s seboj prinaša tudi nove izzive: »Izjemno pomembno je povezovanje in sodelovanje med družinami, otroki in društvom. Za delovanje društva ni dobro, da se prekinja kontakt med otroki in društvom. Prej, ko je poučevala učiteljica v društvenih prostorih, je bilo tudi več delavnic za otroke, npr. za gregorjevo, jurjevanje, zdaj pridejo otroci le na velikonočne in božične delavnice. Ko je bil pouk dopoldne v prostorih društva, je bil eden iz društva vedno tu, skuhali smo čaj, imeli so malico za otroke. Bil je stik, starši so pripeljali otroke, prebrali časopise, plačali so članarino, izvedeli so za dogajanje v društvu. Bili so osebni stiki. Zdaj poteka vse preko FB, tudi preko e-pošte, Viber skupine. Imajo pa zdaj otroci boljše prostorske pogoje. Dilema, kaj je boljše« (D4).

Drugi izziv, ki ga izpostavlja večina društev, je staranje društvenih članic in članov ter primanjkljaj mladih. Veliko ljudi si iz Bosne in Hercegovine želi oditi v Slovenijo. Toda »če odidejo v Slovenijo (ali v druge države) študirat ali delat, se le redkokdo vrne« (D2). Ponosni so na svoje otroke, a se sprašujejo, kako bo z društvenimi dejavnostmi v prihodnje, »saj so izgubili celo generacijo otrok« (D2), »zmanjka ljudi za delo v društvu, med 20. in 40. letom manjka ljudi, da bi prevzeli prireditve, organizacijo, sekcijo« (D3). V enem od društev so izpostavili željo, »da bi se v društvu več govorilo slovensko« (D1). Zavedajo se potrebe po generacijski menjavi v društvu, podobno kot je pri številnih slovenskih društvih (in večini drugih etničnih društev) po svetu: »Želimo, da sodelujejo mladi. Oni morajo delati po svoje, z drugačnimi novimi motivi, morajo se boriti, ohraniti jezik, spoznati kulturo, sonarodnjake in biti ponosni, da imajo dve domovini« (D1). Pri nekaterih društvih je že prišlo do vodenja mlajše generacije, ta pa je uvedla novosti: »Jaz sem začela drugače, naredila sem folklorno sekcijo, orkester za otroke slovenskega porekla, povabila sem jih, tako smo začeli, bolj smo aktivirali planinsko sekcijo. Imela sem drugačno vizijo, da bi privabila mladino« (D3). Nekatera društva že sodelujejo s slovenskimi društvi v drugih državah, npr. v Srbiji (D1) in na Hrvaškem (D3), medtem ko si eno izmed društev (D2) želi, da bi sodelovali tudi z društvi v Italiji, Avstriji.

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture

Dve učiteljici (U1, U2) na prvo raziskovalno vprašanje o sodelovanju odgovarjata, da sodelovanje z univerzami poteka občasno in dobro. Ena od njiju (U1) podrobneje pojasnjuje, da jih združujejo »projekti, delavnice, predavanja, kulturni in družabni dogodki«, da sodelujejo »ob obiskih slovenskih avtorjev, literarnih ustvarjalcev, društvo obvesti tudi lektorja, in obratno; sodelovanje poteka preko elektronske pošte, [z lektorico, lektorjem] se obveščava o aktivnostih društva in obratno; menim, da sodelovanje pomeni obogatitev dejavnosti društva in dopolnilnega pouka slovenščine, je pomembno in koristno« (U1).

Kar zadeva sodelovanje z društvi, se ena učiteljica (U1) z njim povezuje izjemoma, saj je društvo o drugih dejavnostih, ki niso neposredno vezane na dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, ne obvešča, druga učiteljica (U2) pa sodeluje z društvi zelo pogosto. Kot v prvem primeru navaja sodelujoča v raziskavi (U1), prihaja do sodelovanja s slovenskimi društvi »zgolj pri dejavnostih, vezanih na pouk: obiski avtorjev, delavnice, prireditve otrok – ob koncu koledarskega leta, za Prešernov dan, zaključek šolskega leta; društvo v [svoje] ostale aktivnosti skorajda ne vključuje učiteljice niti je posebej ne obvešča o ostalih aktivnostih, npr. pevski zbor, folklor, ostali dogodki, ki niso povezani s poukom«. Druga učiteljica (U2) s slovenskimi društvi, ki delujejo v njenem okrožju poučevanja, sodeluje »zelo dobro«, med dejavnostmi in dogodki, ki jih povezujejo, pa našteje: »Projekti, delavnice, predavanja, kulturni in družabni dogodki, prireditve, proslave, gostovanja ustvarjalcev bralne značke, tabori, srečanja, kvizi otrok, pred korono tudi mednarodni projekti in ekskurzije ter izmenjave učencev s Slovenijo in z drugimi državami na Balkanu.« Med dejavnostmi, ki povezujejo društva in dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, sodelujoče učenke, učenci (S1–S5) naštevajo letne dogodke in praznovanja, različne mednarodne kulturne projekte, projekte in sodelovanja med ostalimi slovenskimi društvi, folkloro (S2, S3), martinovanje, dan jezikov, prireditve za božič, poletne šole (S4), likovno sekcijo, kuhanje, polstenje, pevski zbor (S5). Nihče od v raziskavi sodelujočih učenk, učencev ne izpostavlja sodelovanja z univerzo.

Pri podvprašanju 1.2 (dogodki, ki se jih udeležujejo v Sloveniji), ena učiteljica izpostavlja prireditve Dobrodošli doma, »kjer je zaželen udeležba učiteljice« (U1), druga (U2) pa »Seminar za učitelje dopolnilnega pouka slovenščine v tujini, Kulturni bazar«. Pri sodelovanju z drugimi slovenskimi organizacijami je izpostavljeno še »sodelovanje z matično šolo in drugimi šolami (prej, v okviru mednarodnih izmenjav), z Društvom Bralna značka Slovenije – ZPMS, s CŠOD-jem« (U2). Pri sodelovanju s Slovenijo obe učiteljici (U1, U2) izpostavljata dobro sodelovanje z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport, z Zavodom RS za šolstvo¹⁷ ter s Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik Univerze v Ljubljani, ki »na seminarjih vsako leto izobražuje in strokovno usposablja« (U1). Učenke, učenci dopolnilnega

17 Mesečna poročila, izobraževanje 5 dni na leto (U1).

pouka slovenskega jezika in kulture (S1–S5) med obiski Slovenije izpostavljajo poletno šolo slovenščine (S1), prireditve Dobrodošli doma in vaje za folkloro (S2, S4) ter meddržavne in medkulturne projekte, npr. Združeni v različnosti (Brežice, 2018), Dobrodošli doma (Radovljica, 2019) in mednarodno konferenco Evropa je naš dom (Novo mesto, 2021) (S3).

Na podvprašanje 1.3 (motivacija za obiskovanje dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture) večinoma odgovarjajo, da imajo prednice, prednike ali sorodnice, sorodnike v Sloveniji (S1, S2, S3, S5), zaradi česar se »želijo učiti slovenskega jezika in tradicije« (S1), saj pri pouku spoznavajo slovensko kulturo in različne zanimivosti ter tudi tako ohranjajo stik s Slovenijo (S2, S3). Ena udeleženka (S4) je zapisala, da se želi naučiti slovensko, da bi imela možnost študija v Sloveniji, druga (S5), ki ima babico iz Slovenije in je Slovenijo »vedno videla kot svojo domovino«, si želi, da bi v Sloveniji študirali njeni otroci. Vse učenke in učenci (S1–S5), ki so dogovorili na vprašalnik, so aktivni v vsaj enem od slovenskih društev v Bosni in Hercegovini, prav tako njihove sorodnice in sorodniki, pa naj bodo to otroci (S5) ali »starši in dedek«, ki želijo, da »tudi jaz sodelujem na dogodkih in otroških delavnicah« (S1). Navajajo, da dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture poteka enkrat tedensko, da je »zanimiv« (S1), da so z njim »zelo zadovoljni« (S2, S3) ter da je učiteljica »odlična in nam uspešno posreduje svoje znanje ter nam približuje slovensko kulturo in tradicijo« (S5).

Pri odgovoru na drugo raziskovalno vprašanje, ki se nanaša na izzive sodelovanja, ena učiteljica (U1) izpostavlja nesporazume pri sodelovanju z nekaterimi društvi: »Mislim, da društvu ni povsem jasno, da je delodajalec učiteljice ministrstvo in da učiteljica ni last društva. Prav tako se zgodi, da predsednik društva odloča, kdo lahko obiskuje pouk, nekateri obisk pouka pogojujejo s članstvom v društvu.« Druga učiteljica (U2) pa je kot izzive pri poučevanju naštel starostno in po predznanju raznolike skupine, prostorske pogoje (ogrevanje, internet, projektor) ter izzive pri sestavi urnika zaradi dvoizmenskega pouka.

Dopolnilni pouk v času pandemije koronavirusa

»Covid je bil kot bomba, prekinil je številne stike« (D4), so negativne posledice pandemije koronavirusa opisali v enem od društev. Za dodatna pojasnila o izzivih poučevanja v času epidemije koronavirusa sva se obrnila na učiteljico dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture Barbaro Hanuš (2022). Ta konec leta 2022 sicer ni več poučevala v Bosni in Hercegovini, je pa v Banjaluki, Slatini, Prijedoru in Tesliču poučevala dopolnilni pouk devet let (med šolskima letoma 2012/13 in 2021/22). Pandemija koronavirusa ni ključno posegla le v načine izobraževanja v slovenskih vzgojno-izobraževalnih organizacijah (Kalin et al., 2021; Gril et al., 2022), temveč tudi v organizacijo in izvedbo dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture za izseljene Slovenke, Slovence ter njihove potomke, potomce po svetu. Prej redka oblika poučevanja na daljavo je postala nova realnost.

Število skupin, v katerih je potekal pouk, je tako v šolskem letu 2014/15 kot v šolskem letu 2020/21 ostalo enako (11), zmanjšalo pa se je število udeleženk, udeležencev (s 111 na 80). Delo na daljavo je, tako kot v Sloveniji (Žmavc et al., 2020), prineslo prilagojen pouk: »Pri delu na daljavo smo urnik prilagodili. Srečanja po Zoomu sem imela tudi za dva, tri učence, ki se niso mogli pridružiti svoji skupini. Z osnovnošolci in nekaterimi odraslimi smo se srečevali vsak teden, z drugimi pa smo se dogovorili, da jim en teden pošljem delovni list, naslednji teden pa smo imeli uro na Zoomu,« je opisala prilagoditve Barbara Hanuš (2022).

Učiteljica je zaznavala individualne razlike med svojimi učenkami, učenci. Tako kot so pri poučevanju v slovenskem okolju ugotovile Jana Kalin, Klara Skubic Ermenc in Jasna Mažgon (Kalin et al. 2021, str. 144), je tudi Barbara Hanuš potrdila, da je nekaterim delo na daljavo bolj ustrezalo kot običajno delo: »Meni se je zdelo pomembno, da ni bilo osipa med osnovnošolci. A starost ni vplivala na to, ali bo nekdo nadaljeval z učenjem ali ne. Pri nekaterih je bila vzrok bolezen v družini, mladostniki in učitelji so bili zelo obremenjeni z delom za šolo. Nekaj jih je bilo, ki so povedali, da so doslej prihajali zaradi druženja in ne zaradi učenja, zato se ne bodo redno odzivali« (Hanus, 2022).

Običajnemu gradivu za poučevanje (učbeniki, delovni listi, ki jih je učiteljica pripravila sama, slovenske revije za otroke, odrasle) je učiteljica v času dela na daljavo dodala interaktivne vsebine: »Slovenske knjižnice so vsem omogočile brezplačno izposajo elektronskih knjig. Slovenski filmski center je omogočal brezplačen ogled slovenskih filmov. Gledališča so objavila svoje predstave na spletu. Mnogi pisatelji so se oglašali prek svojih spletnih strani, posnetke njihovega pripovedovanja so si ogledali tudi Slovenci v tujini« (Hanus, 2022).

V šolskem letu 2014/15 so imele učiteljice v Bosni in Hercegovini veliko skupnih dejavnosti (kviz, srečanje učencev, martinovanje in druge prireditve). V šolskem letu 2020/21 srečanj v živo ni bilo. Odpadli so potovanja v Slovenijo in prireditev Dobrodošli doma. Medtem ko so pri pouku na daljavo za učenke, učence priseljence v Sloveniji skoraj vse učiteljice, učitelji poročali, »da se z drugimi šolami niso povezovali« (Gril et al., 2022, str. 177), Barbara Hanuš poroča ravno o nasprotnem. Razvilo se je novo sodelovanje med učiteljicami, učitelji dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture, tudi meddržavno, nadgrajeno je bilo staro in vzpostavljeno novo povezovanje: »Sodelovali smo na različnih natečajih. Ob evropskem dnevu jezikov smo se povezali učitelji iz Švice, [Bosne in Hercegovine], Srbije in Nemčije in pripravili posnetke izštevank v različnih jezikih. Na spletno prireditev Pozdrav pomladi sem povabila bivše učenke, nekdanje učiteljice in lektorice. Sodelovali smo s študenti Univerze na Primorskem« (Hanus, 2022). V prilagojenih razmerah za poučevanje je učiteljica dobila podporo tudi iz Slovenije: »Roman Gruden z Ministrstva za izobraževanje, znanost in šolstvo in Eva Jurman z Zavoda RS za šolstvo sta bila vedno zelo razumevajoča, skupaj z mano sta iskala najboljše rešitve za to obdobje« (Hanus, 2022).

Serijski publikaciji *To smo mi* (2012–2022) in *Bilten* (2011–2024), ki ju izdaja Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav Banjaluka (Društvo Slovencev, n.d.),

pričata o raznolikih dejavnostih v okviru dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture ter društva, o povezovanju med društvom in učiteljico dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture. Na spletni strani društva so na voljo tudi dvojezične knjižne izdaje, ki jih je izdalo društvo (npr. Papež Adamič, 2009; Hanuš, 2013; Pavček, 2017). Publikacije se lahko uporabljajo kot gradivo pri medkulturnih učnih urah, na katerih razvijamo medkulturno zmožnost vseh učenk in učencev. Z njihovo pomočjo lahko poučujemo o izseljevanju iz Slovenije v Bosno in Hercegovino. Otrokom z drugimi maternimi jeziki v slovenskih šolah lahko omogočimo branje v njihovem maternem jeziku in spregovorimo o priseljevanju v Slovenijo ter o izzivih vključevanja in učenja jezika okolja (Vižintin & Kern, 2022), z dvojezičnim gradivom lahko obogatimo šolske knjižnice. Tudi Barbara Hanuš je avtorica številnih eno-, dvo- ali večjezičnih gradiv, primernih za poučevanje slovenščine, ne le za otroke, ki so potomci slovenskih izseljenk in izseljencev po svetu, ampak tudi za otroke priseljence v Sloveniji za spoznavanje Slovenije in učenje slovenščine kot drugega oz. tujega jezika (npr. Hanuš, 2019; 2020).

V študijskem letu 2023/24 je Barbara Hanuš postala lektorica za slovenski jezik na Filološki fakulteti Univerze v Banjaluki, s tem pa se je spremenila njena ciljna publika. To niso več otroci, (pra)vnukinje in (pra)vnuki izseljenih Slovencev, Slovencev v Bosni in Hercegovini, ampak študentke in študenti. Z novo službo je postala del »razvejane mreže lektoratov in študijev slovenščine po svetu; njihovo število se giblje okoli številke 60, število študentov, ki se vsako leto učijo oziroma študirajo slovenščino na tujih univerzah, pa je presežilo številko 2000« (Center za slovenščino, 2025).

Drugi javni dogodki

Terensko delo med 28. novembrom in 10. decembrom 2022 je poleg dogovorjenih obiskov in intervjujev vključevalo tudi udeležbo na treh javnih dogodkih, ki prvotno ni bila načrtovana: na enem v Banjaluki in na dveh v Sarajevu. Ti dogodki so dodatno potrdili ugotovitve o medsebojnem sodelovanju, podpori drug drugemu pri organizaciji ter skupnem obiskovanju slovenskih kulturnih prireditev med preučevanimi akterji v Bosni in Hercegovini.

V Banjaluki je bila v času terenskega dela organizirana predstavitev knjige Barbare Hanuš (2022) v slovensko-srbski izdaji *Uz Kafu = Kavni krog*. Zbirko kratkih zgodb je v srbsčino prevedla Biljana Babić, ki je s pisateljico tudi vodila pogovor. Literarni večer, ki je bil organiziran 1. decembra 2022 v Hebrejskem kulturnem centru, so obiskali članice, člani društva Triglav Banjaluka, učiteljica dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture, nekdanje in zdajšnje učenke in učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture iz Banjaluke in Slatine, lektor s študentkami in študenti, ki se v okviru lektorata učijo slovensko, ter druge prijateljice, prijatelji slovenske kulture v Bosni in Hercegovini.

V Sarajevu sta potekala dva dogodka, eden na Univerzi v Sarajevu in drugi na slovenskem veleposlaništvu. V okviru Svetovnih dnevov slovenske literature 6. 12. 2022

je Univerza v Sarajevu gostila predavanji Alojzije Zupan Sosič in Mateje Pezdirc Bartol z Univerze v Ljubljani. Predavanj se niso udeležile le študentke in študenti, ki se učijo slovenščino na univerzi, ampak tudi druge študentke in študenti FF UNSA, ki so to želeli, članice in člani društva Cankar iz Sarajeva, učiteljica dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture z učenkami, učenci ter slovenski veleposlanik Damijan Sedar. V rezidenci slednjega je bil 8. 12. 2022 organiziran novoletni sprejem, na katerega so bile poleg zaposlenih na veleposlaništvu povabljene predstavnice in predstavniki slovenskih društev, učiteljice dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture, lektorja z univerz, slovenske podjetnice in podjetniki, delujoči v Bosni in Hercegovini, ter druge prijateljice, prijatelji slovenske kulture iz Bosne in Hercegovine. Decembra 2022 je veleposlanik odprl tudi nove prostore slovenskega društva Lipa Prijedor, za katere je imel tudi sam pomembne zasluge.

ZAKLJUČEK

Potomke in potomci slovenskih izseljenk, izseljencev v Bosno in Hercegovino ponosno ohranjajo jezik in kulturo svojih prednic, prednikov iz Slovenije v okviru slovenskih društev in dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture. Za svoje otroke in vnukinje, vnuke vidijo nekateri boljšo prihodnost v Sloveniji, a sočasno njihovo izseljevanje v Slovenijo otežuje pomlajevanje slovenskih društev v Bosni in Hercegovini. Učenje slovenskega jezika na dveh bosansko-hercegovskih univerzah, prav tako finančno podprto iz Slovenije, večinoma ni povezano s prednicami, predniki iz Slovenije, a po izjavah sodelujočih študentk, študentov prav tako odpira vrata v Slovenijo. Na drugi strani dejavnosti univerz, društev in učiteljic dopolnilnega pouka prispevajo k povezovanju in sodelovanju med obema državama ter h kulturnemu in družbenemu življenju v Bosni in Hercegovini.

Na področju učenja slovenskega jezika in ohranjanja slovenske kulture v Bosni in Hercegovini deluje več deležnikov, in sicer na univerzitetni ravni (lektorati slovenščine), v okviru dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture ter v okviru slovenskih društev. V prispevku sva se osredotočila na preučevanje sodelovanja med njimi. Sodelovanje predstavnic, predstavnikov, ki delujejo na univerzitetni ravni, z lokalnimi slovenskimi društvi je v veliki meri odvisno od angažmaja lektorice, lektorja oz. deloma tudi od ureditve njenega oz. njegovega statusa (če lektorat izvajajo osebe, ki so nastanjene v mestu izvajanja pouka slovenščine, je načeloma večja tudi motivacija za sodelovanje z društvi in organizacijo dodatnih aktivnosti). Sodelovanje z učiteljico oz. učiteljem dopolnilnega pouka je v posameznih primerih zgledno, sicer pa večinoma temelji na vzajemnem obveščanju o dogodkih. Analiza intervjujev je pokazala, da se študentke, študenti za učenje slovenskega jezika na univerzitetni ravni odločajo zlasti zaradi želje po nadaljevanju študija v Sloveniji, po učenju tujega jezika in po delu in življenju v Sloveniji. Motivacija za obiskovanje dopolnilnega pouka pa je povezana s samim dejstvom, da kdo od članic, članov

družine prihaja iz Slovenije. Učenke, učenci dopolnilnega pouka večinoma tesno sodelujejo s slovenskimi društvi, sodelovanja z univerzo sodelujoči ne omenjajo. Učiteljici dopolnilnega pouka izpostavljata zgledno sodelovanje z Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport, z Zavodom za šolstvo RS, s Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik Univerze v Ljubljani, z nekaterimi šolami v Sloveniji ter z Društvom Bralna značka Slovenije.

Raziskava, opravljena leta 2022 v Bosni in Hercegovini, prinaša pomembnem vpogled v procese učenja in ohranjanja slovenskega jezika in kulture med slovenskimi izseljenkami, izseljenci, njihovimi potomkami, potomci ter študentkami, študenti slovenščine v tej državi. Prikaže tudi delovanje dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v času pandemije koronavirusa ter posledice, ki ga je imela slednja na delovanje slovenskih društev, saj je leta 2022 v Bosni in Hercegovini delovalo le še sedem slovenskih društev.

Slovenska društva z učiteljicami dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture večinoma sodelujejo »izredno dobro,« zavedajoč se, da ne gre samo za ohranjanje in učenje slovenskega jezika, ampak da je pomembno tudi »spoznavanje slovenske kulture,« kot navaja eno od sodelujočih društev (D1). Društva obeležujejo več slovenskih praznikov in izvajajo različne dejavnosti v okviru sekcij: glasbene, plesne, likovne, literarne, planinske in druge, berejo za bralno značko, obeležujejo svetovni dan čebel, pomemben praznik je tudi martinovanje. Prav vsa sodelujoča društva podpirajo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture ter meddruštveno sodelovanje, potekajo tudi številna povezovanja s Slovenijo. Med izzivi, ki jih izpostavljajo društva, je vprašanje lokacije poučevanja dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture – če to ne poteka več v društvenih prostorih, imajo otroci sicer boljše pogoje za učenje, a jih to obenem oddaljuje od društvenih dejavnosti. Drugi izpostavljeni izziv je prehod društvenih dejavnosti na mlajšo generacijo, ki ga otežuje tudi odhajanje mladih v Slovenijo in druge države. Tako društva kot učiteljice dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture so izpostavili izjemno uspešno sodelovanje s slovenskim veleposlaništvom v Sarajevu.

ZAHVALE IN DRUGI PODATKI

Članek je nastal v okviru bilateralnega projekta »Potomci slovenskih izseljencev ter ohranjanje slovenskega jezika v Bosni in Hercegovini« (BI-BA/21-23-018) ter programskih skupin »Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva v kontekstu raziskovanja migracij« (P5-0070) in »Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju« (P6-0038), ki jih financirajo Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije; Ministrstvo za znanost in tehnološki razvoj, visoko šolstvo in informacijsko družbo Republike Srbije, Bosna in Hercegovina; ZRC SAZU; Univerza v Banjaluki.

Avtorja se zahvaljujeva vsem sodelujočim v raziskavi. Članek temelji na raziskovalnem gradivu, ki ni opredeljeno kot zbirka raziskovalnih podatkov. Raziskovalni podatki so hranjeni na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU.

VIRI IN LITERATURA

- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2025). *Predstavitev programa Slovenščina na tujih univerzah*. Centreslo.si. <https://centreslo.si/na-tujih-univerzah/predstavitev-programa-stu>
- Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav Banja Luka. (n.d.). *Bilteni*. Udrugenjetriglav.com. <https://udruzenjetriglav.com/sl/bilteni>
- Gril, A., Autor, S., & Žmavc, J. (2022). Učenci s priseljenkim ozadjem pri pouku na daljavo v drugem valu epidemije bolezni Covid-19 v Sloveniji. *Dve domovini / Two Homelands*, 56, 169–184. <https://doi.org/10.3986/dd.2022.2.12>
- Hanuš, B. (ur.). (2013). *Kakšna dobra knjiga! = Kakva dobra knjiga!* Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav.
- Hanuš, B. (2019). *Križkrač – Slovenijo spoznaš*. Hart.
- Hanuš, B. (2020). *Markova čelada - Helmeti i Markos - Marko's helmet - Markova kaciga - Šlem Marko*. Miš.
- Hanuš, B. (2022). *Uz kafu = Kavni krog*. Udruženje Slovenaca Republike Srpske »Triglav« = Društvo Slovencev Republike Srbske »Triglav«.
- Josipovič, D. (2015). Slovenski otroci v migracijskih statistikah jugoslovanskega prostora: od migracijskih družin do »pionirskih« migracij. V J. Žitnik Serafin (ur.), *Slovensko izseljenstvo v luči otroške izkušnje* (str. 145–156). Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9789612548469>
- Južnič, S. (1983). *Lingvistična antropologija*. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Kalc, A., Milharčič Hladnik, M., & Žitnik Serafin, J. (2020). *Doba velikih migracij na Slovenskem*. Založba ZRC.
- Kalin, J., Skubic Ermenc, K., & Mažgon, J. (2021). Izzivi vodenja šole v času izrednih razmer. *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*, 72(138), posebna številka, 130–149.
- Koblar, S. (ur.). 2008. Četrta stran trikotnika: Slovenci v Bosni in Hercegovini: 1878–2000. Mladinska knjiga.
- Kovč, D., & Kremenović, M. (2012). *Katalog udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske*. Savez nacionalnih manjina Republike Srpske.
- Kržišnik - Bukić, V. (2007). *Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe: 1831–2007*. Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Lokar, M. (2013). Zelen kot Slovenija in rdeč kot ljubezen: slovenski jezik med Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije. *Dve domovini / Two Homelands*, 38, 141–151. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-6HONZEJ2>

- Luckmann, T. (1991). Jezik in osebna identiteta. *Teorija in praksa*, 28(7), 796–803.
- Lukšič Hacin, M. (ur.). (2024). *Slovenske selitve v socializmu*. Založba ZRC.
- Lutar, M. (ur.). (2016). *Letno poročilo 2015*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2017). *Letno poročilo 2016*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2018). *Letno poročilo 2017*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2019). *Letno poročilo 2018*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2020). *Letno poročilo 2019*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2021). *Letno poročilo 2020*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2022). *Letno poročilo 2021*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2023). *Letno poročilo 2022*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Lutar, M. (ur.). (2024). *Letno poročilo 2023*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko.
- Marjanović, A. (2015, 29. september). *Otvorjanje lektorata slovenačkog jezika u Sarajevu*. Udrusenjetriglav.com. <https://udrusenjetriglav.com/sr/dogadjaji/594-odprtje-lektorata-slovenskega-jezika-v-sarajevu>
- Milharčič Hladnik, M., & Vižintin, M. A. (2024). Organiziranost in življenjske zgodbe slovenskih izseljenk in izseljencev. V M. Lukšič Hacin (ur.), *Slovenske selitve v socializmu*, 145–254. Založba ZRC.
- Ocepek, P. (2019a). Slovenistika na Univerzi v Banjaluki. V M. Nidorfer Šiškovič, S. Kranjc & M. Lutar (ur.), *Svetovni dnevi slovenske znanosti in umetnosti – ob 100-letnici Univerze v Ljubljani* (str. 41). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Ocepek, P. (2019b). Slovenistika na Univerzi v Sarajevu. V M. Nidorfer Šiškovič, S. Kranjc & M. Lutar (ur.), *Svetovni dnevi slovenske znanosti in umetnosti – ob*

- 100-letnici Univerze v Ljubljani (str. 38–40). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Ocepek, P. (2020). »Ne, ne zapirajmo, odprimo!« O lektoratu slovenskega jezika na Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF UNSA. V D. Karahasan (ur.), *U zrcalu sjećanja... Zbornik radova u spomen na profesora Ilijasa Tanovića*. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za slavenske jezike i književnosti.
- Ocepek, P. (2022). *Izveštaj o radu – lektorat za slovenski jezik (2015–2023)*. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za slavenske jezike i književnosti.
- Papež Adamič, V. (2009). *Od prednikov do potomcev: Slovenci v Slatini in Banjaluci 1923–2008/Od predaka do potomaka: Slovenci u Slatini i Banjaluci 1923–2008*. Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav.
- Pavček, S. (2017). *U srčanom džepu/V srčnem žepu*. Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav = Udruženje Slovenaca Republike Srpske Triglav.
- Razpotnik, B. (2023a, 20. december). *Socioekonomske značilnosti meddržavnih selivcev, 2022: Lani pozitiven selitveni prirast terciarno izobraženih*. Stat.si. <https://stat.si/StatWeb/News/Index/11548>
- Razpotnik, B. (2023b, 14. julij). *Selitveno gibanje, 2022: Selitveni prirast največji med državljani Ukrajine*. Stat.si. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/11211>
- Rogelj, J. (2001). Petdeset let dela Slovenske izseljenske matice. V M. Trebše – Štolfa & M. Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (str. 15–52). Združenje Slovenska izseljenska matica.
- Tomažič, D. (2018). *Slovenačka etnička manjina u Bosni i Hercegovini = Slovenska etnična manjšina v Bosni in Hercegovini*. Udruženje Slovenaca Republike Srpske Triglav = Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav.
- Trebše Štolfa, M., & Klemenčič, M. (ur.). (2001). *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Slovenska izseljenska matica.
- Uduč, A. (2011). *Vseeno kdaj, vseeno kje – vedno smo Slovenci/ Bilo kad, bilo gdje – uvijek smo Slovenci*. Grafomark.
- Uduč, A. (2014). *Vseeno kdaj, vseeno kje – vedno smo Slovenci 2/ Bilo kad, bilo gdje – uvijek smo Slovenci 2*. Grafomark.
- Vižintin, M. A. (2015). Otroci in dopolnilni pouk slovenščine v Bosni in Hercegovini: od jezika prednikov do jezika prihodnosti. V J. Žitnik Serafin (ur.), *Slovensko izseljenstvo v luči otroške izkušnje* (str. 157–173). Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9789612548469>
- Vižintin, M. A. (2021). Začetki dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Nemčiji v 20. stoletju. *Dve domovini / Two Homelands*, 54, 189–204. <https://doi.org/10.3986/dd.2021.2.14>
- Vižintin, M. A., & Kern, B. (2022). Začetni tečaj slovenščine in medkulturni dialog pri vključevanju otrok priseljencev. *Dve domovini / Two Homelands*, 56, 131–148. <https://doi.org/10.3986/dd.2022.2.10>
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo. (n.d.). *Dopolnilni pouk. Stičišče – slovenščina za Slovence po svetu*. ZRSS.si. <https://www.zrss.si/sticisce/dopolnilni-pouk>

- Žitnik Serafin, J. (ur.) 2014. *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora*. Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9789612546687>
- Žitnik Serafin, J. (2015). Recipročnost ali simetrija? primerjava kulturnih interesov in možnosti dveh manjšin. *Dve domovini / Two Homelands*, 42, 113–126. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-F2M7EDP3>
- Žmavc, J., Autor, S., & Gril, A. (2020). »Tudi mama se vam zahvaljuje in vas pozdravlja – Pedagoški proces z otroki priseljencev med epidemijo Covida-19. *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*, 71(4), 58–74.

INTERVJUJI

- Hanuš, Barbara (2022). Izzivi poučevanja v času koronaepidemije.
Lektorice, lektorji (L1, L2, L3).
Slovenska društva v Bosni in Hercegovini (D1–D4).
Študentke, študenti (Š1–Š11).
Učenke, učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture (S1–S5).
Učiteljici dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture (U1, U2).

SUMMARY

LEARNING THE SLOVENIAN LANGUAGE AND PRESERVING SLOVENIAN CULTURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Boris Kern, Marijanca Ajša Vižintin

Relations between the Republic of Slovenia and Bosnia and Herzegovina are close, due to a rich history of migration between the two countries. As a result, organized Slovenian cultural associations and supplementary classes in the Slovenian language and culture have a long tradition. These initiatives were not only introduced in the independent Republic of Slovenia but were also supported by state authorities and/or the host country to which Slovenian emigrants moved, both during the interwar period of the 20th century and post–World War II.

The war in the 1990s marked a turning point in teaching and learning the Slovenian language and culture in Bosnia and Herzegovina. For almost twenty years afterward, it was not possible to study Slovenian at the university level. The first Slovenian language lectureship was established at the private Pan-European University in Banja Luka in 2010, followed by one at the University of Sarajevo in the 2015/16 academic year, and finally at the University of Banja Luka in the 2018/19 academic year. In recent years, the number of Slovenian language lectureships has decreased to two, and the number of Slovenian cultural associations has declined from ten in 2014 to seven in 2022. However, the number of teachers providing supplementary classes in the Slovenian language and culture has remained unchanged at three, with the teachers working across eight different locations.

Collaboration between representatives working at the university level and local Slovenian cultural associations largely depends on the initiative of the Slovenian language lecturer and, to some extent, on the lecturer's employment status. Cooperation with teachers of supplementary classes is exemplary in some cases, but is primarily limited to the mutual sharing of information about events. Interestingly, none of the students attending supplementary classes mentioned any collaboration with the universities. However, there is closer cooperation between Slovenian cultural associations in the context of various celebrations, cultural projects, summer language and art schools, and choir performances. Additionally, teachers of supplementary classes highlighted very good cooperation with the Ministry of Education, Science, and Sport, the National Education Institute of the Republic of Slovenia, the Centre for Slovene as a Second/Foreign Language at the University of Ljubljana, some schools in Slovenia, and the Reading Badge Society of Slovenia.

Slovenian cultural associations mostly work very well with teachers of supplementary Slovenian language and culture classes. All participating associations support the supplementary teaching of the Slovenian language and culture; among all cultural associations in Bosnia and Herzegovina, there are many ongoing cooperation activities with Slovenia. The associations highlighted the location of

supplementary teaching of the Slovenian language and culture as being one of the challenges. When classes are no longer held in the association's premises, the children may have better conditions for learning, but this also distances them from the association's activities. Another challenge is the transition of the association's activities to the younger generation, which is complicated by the fact that many young people are leaving for Slovenia and other countries. Both the associations and the teachers of supplementary Slovenian language and culture classes highlighted the very successful cooperation with the Slovenian Embassy in Sarajevo.

DVE DOMOVINI • TWO HOMELANDS 62 • 2025

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

**MIGRACIJE IN RAZVOJ NA GORSKIH OBMEJNIH OBMOČJIH ŠVICE IN SLOVENIJE
(18.–20. STOLETJE) / MIGRATION AND DEVELOPMENT IN THE MOUNTAIN BORDERLANDS
OF SWITZERLAND AND SLOVENIA (18TH–20TH CENTURY)**

Luigi Lorenzetti

Migrations and Historical Development Paths—A Comparative Project Between Switzerland and Slovenia: Introduction to the Thematic Section

Fabio Rossinelli, Ricardo Borrmann

The Economic and Social Impacts of Colonial Emigration on Neuchâtel During the "Long 19th Century"

Janja Sedlaček, Marta Rendla

Long-Term Migration and Remittances in the Alpine District of Gornji Grad: Human Agency Amid Environmental and Social Constraints

Borut Žerjal

The Altruistic and Redistributive Effects of Emigration: Legacies and Benefices in Italian Switzerland (18th–19th Century)

Luigi Lorenzetti, Fabio Rossinelli

Return Migration and Real Estate Projects: Philanthropy or Speculation? The Examples of Le Locle and Locarno (Switzerland), From the Mid-19th Century to the 1910s

ČLANKI / ARTICLES

Aleš Bučar Ručman

Analiza priseljevanja v Slovenijo iz (in preko) držav nekdanje SFRJ z uporabo eklektičnega modela mednarodnih migracij

Claudia Schneider

A Conceptual Framework for Multi-Way Integration (MUWI) With a Focus on Residents' Multiple Identities and Intersectionalities

Majda Hrženjak

Seeking Care in the Neighboring Country: An Institutional Analysis of Transnational Care for Older People Between Slovenia and Croatia

Darko Ilin

Representations and Configurations of Multiculturalism in Louis Adamič's *The Native's Return*

Martina Bofulin, Miha Kozorog

»Ugotoviš, kaj vse se da«: Ekonomske priložnosti in strategije priseljenih državljanov Slovenije v Ljudski republiki Kitajski

Nadia Molek

Migration and Identity Processes of Slovenians in Argentina: A Literature Review

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

**POTOMKE, POTOMCI SLOVENSkih IZSELJENK, IZSELJENCEV TER OHRANJANJE
SLOVENSKEGA JEZIKA IN KULTURE V BOSNI IN HERCEGOVINI / DESCENDANTS OF
SLOVENIAN EMIGRANTS AND THE PRESERVATION OF THE SLOVENIAN LANGUAGE AND
CULTURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Biljana Babić, Marijanca Ajša Vižintin

Potomke, potomci slovenskih izseljenk, izseljencev ter ohranjanje slovenskega jezika in kulture v Bosni in Hercegovini: Uvod v tematski sklop

Damir Josipovič

Politično-geografski dejavniki selektivnosti notranjih (medrepubliških) migracij v SFRJ (1945–1991) kot primer pseudoprostovoljnih migracij, s poudarkom na Bosni in Hercegovini

Boris Kern, Marijanca Ajša Vižintin

Učenje slovenskega jezika in ohranjanje slovenske kulture v Bosni in Hercegovini

Jaroš Krivec

Srečanja s kolonialno Bosno: slovenski pogledi med evropsko superiornostjo in (jugo) slovansko domačnostjo

Biljana Babić

Slovenija in slovenski motivi v *Koledarju SPKD Prosvjeta* (1905–1947)

Dušan Tomažič, Alija Suljić

Demografske značilnosti tuzelskih Slovencev in njihova organiziranost

ISSN 0353-6777

9 770353 677013

ISSN 1581-1212

Založba ZRC